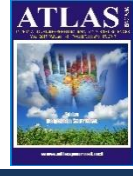

ATLAS INTERNATIONAL REFERRED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date: 06.05.2018

Published Date: 27.07.2018

2018 / July

Vol 4, Issue:10

Pp:815-825

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

DÜNYADA YATIRIM TEŞVİKLERİ ÖRNEK UYGULAMALARI VE TÜRKİYE UYGULAMASI

INVESTMENT INCENTIVES IN WORLD EXEMPLARY EMBODIMENTS OF AND PRACTICE IN TURKEY

Lamiha ÖZTÜRK

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisat Bölümü, lamiha.oztur@hku.edu.tr

Muhammed ÇELİK

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, muhammedcelik21711@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmamızda yatırım teşvikleri konusunda başarıyı yakalamış ülke örnekleri incelenmiştir. Bu ülkelerdeki teşvik sisteminin hukuki alt yapısı, destek unsurları ve teşvik sisteminin amacı üzerinde durulmuştur. Başarının yakalanmasında destekleyici diğer unsurlar belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra Türkiye' teşvik sisteminin destek unsurları, amacı ve uygulaması üzerinde durulmuştur. Başarıyı yakalamış ülkeler ile benzer ve farklı yönlerinin karşılaştırılabilmesi hedeflenmiştir. Son olarak bu çalışmadan sonuçlar çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yatırım, Teşvikler, Yatırım Destekleri,

ABSTRACT

In this study, examples of successful investment incentives were examined. The legal infrastructure of the incentive system in these countries, the support elements and the purpose of the incentive system are emphasized. Attempts have been made to identify other supporting factors in the capture of success. Later, Turkey 'support elements of the incentive system, focused on the purpose and application. It is aimed to compare similar and different aspects with successful catch-up countries. Finally, the results have been drawn from this study.

Key Words: Investment, Incentives, Investment Supports,

1. GİRİŞ

Dünya ekonomisinde artan küreselleşme, bölgesel birleşmeler, bölgesel entegrasyonlar ve ekonomik birliktelik meyli dünya ticaret hacminde ve uluslararası sermaye hareketliliğinde önemli değişimlere sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak DTÖ gibi kuruluşlar AB gibi bölgesel entegrasyonlar ve OECD, ASEAN, NAFTA, vb. gibi kuruluşlar ülkeler arasındaki ticaret ve yatırım faaliyetlerini düzenlemeye yönelik ikili ve çok taraflı anlaşmalar imzalamışlardır. (Yavan, 2010:39).

Ekonomik entegrasyonun ilerlemeye başladığı dünyada ülkeler verdikleri teşvikler açısından genellikle yerli ve yabancı ayırımı gözetmeden teşvik programları uygulanmaktadır. Aynı duruma benzer şekilde ülkeler sektör ve bölge ayırımı gözetmeden teşvik programları uygulamaya başlamıştır. Fakat daha çok Teknolojik ve katma değeri yüksek endüstrilerde yatırımı hedefleyen teşvikler uygulama konmaktadır. (Yavan, 2010:43-44)

Günümüzde teşvikler; gelişmekte olan ülkelerde toplam yatırım hacmini artırarak üretim ve istihdamın artırılması, firmaların rekabetçi bir yapıya kavuşturulması ve ekonomik olarak geri kalmış bölgelerin gelişimini sağlayarak bölgeler arası gelişmişlik farkını gidermek amacıyla uygulanır. Gelişmiş

ülkelerde ise firmalarının rekabet gücünün korunması, teknolojik gelişmelerin devam etmesi amacıyla yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde teşvik programlarına ayrılacak kaynaklar gelişmekte olan ülkelere nazaran daha fazladır. Bu nedenle bu tür ülkelerde teşviklere ayrılan kaynaklar daha fazladır. Gelişmekte olan ülkeler de ise bütçe kısıtlamaları ve fon sıkıntısı nedeniyle teşviklere ayrılan kaynaklar daha azdır. (Yavan, 2010:44)

Ekonomik rekabetin amansız bir şekilde devam ettiği dünyada küreselleşme, ekonomik ve bölgesel entegrasyonlardaki artış nedeniyle ülkelerin ekonomik rekabet gücünü korumak ve bu gücü devam ettirebilmek amacıyla uygulamaya koyduğu teşviklerin yerli ve yabancı ayrımı gözetmeksizin uygulanmasıyla, ülkelerde ülkeye sermaye çekebilme hedefi adeta beraberinde yabancı sermaye çekme yarışına dönüşmüştür. Dünya üzerinde günümüzde belli bir gelir düzeyini aşmış ülkelerin ekonomik gelişme stratejileri belirlenen hedefler doğrultusunda dışa açık rekabete uygun olarak düzenlemelerini, uygulamaya koydukları yatırım teşvik programlarını bu rekabet ortamına uygun olarak hazırlamalarını gerekli kılmaktadır. (Mazlum vd, 1990:1)

Sonuç olarak gelişmiş, gelişmekte olan ve geri kalmış bütün ülkeler, ekonomik parametreler itibariyle dünyaya entegrasyonu sağlamak ve büyük üretim tesisleri oluşturmak, ekonomik rekabet gücünü yakalamak veya bu gücü korumayı devam ettirebilmek amacıyla teşvik politikalarına başvurmuştur. Bu bölümde geçmişte gelişmekte olan ülke kategorisinde yer almasına ile birlikte uygulamaya koydukları başarılı yatırım teşvikleri sayesinde gelişmiş ülkeler kategorisine yükselmiş bazı ülkeler ile uluslararası rekabet ortamında Türkiye' ye rakip olabilecek bazı ülkelerde uygulanan başarılı yatırım teşvik ülke uygulamaları incelenecektir.

2.YATIRIM TEŞVİKLERİ BAŞARILI ÖRNEK UYGULAMALARI.

2.1. İrlanda

İrlanda 1990-2000 yılları arasında sürekli bir iktisadi büyüme trendi yakalamıştır.1973 yılından itibaren AB üyesi olması ve AB gibi bir pazarın içinde yer alması uluslar arası yatırımcılar için bir cazibe merkezi olmuştur. (Yerebakan, 2007:138). Öncesinde gelişmekte olan bir ülke konumunda iken uygulanan başarılı teşvik programları sayesinde günümüzde gelişmiş ve istikrarlı bir ekonomik yapıya kavuşmuştur.

İrlanda' da teşvikler genellikle yabancı yatırımları çekme amacıyla geri ödemesiz hibeler ile yabancı ve yerli ayrımı gözetmeksizin uygulanan düşük kurumlar vergisi haddidir. Özellikle geri ödemesiz hibeler yabancı yatırımcıların ilgisini çekmiştir. Yabancı şirketlerin istihdamda %45 ve üretimde %70' lik bir paya sahip olmaları uygulanan başarılı teşvik programının bir göstergesidir. (Yerebakan, 2007:139) İrlanda yabancı yatırımcıları etkileme endeksi bakımından dünyada en başarılı ülke olarak kabul edilir. (İnce, 2008:107)İrlanda' nın Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET) üye olması ülke ekonomisinin AB ve dünya ekonomisine entegrasyonuna ivme kazandırmış, yalnız Avrupalı değil ABD' li yatırımcıların da Avrupa pazarına mal ihraç edebilecekleri bir ülke konumuna gelmiştir. (Eser, 2011:54). Özellikle 1980' lerden itibaren bilgisayarın her alanda kullanılması ile beraber Avrupa genelinde kullanılan yazılımların çoğunluğu İrlandada üretilip ihrac edilmiştir. (Karakurt,2010:148) Ülkenin yabancı yatırımcı çekebilme başarısı göstermesine neden olan teşvikleri "Mali Yardımlar" ve "Vergi Teşvikleri" olarak iki ana grupta inceleyelim.

1.1.1. Mali Yardımlar

Bu yardımlar AB ve İrlanda' nın kendi mevzuatlarının izin verdiği limitler çerçevesinde bölgeden bölgeye değişiklik ve farklı ekonomik alanlarda uzmanlık gösteren kurumlar aracılığıyla kullanılan krediler şeklindedir. (Yerebakan, 2007:139). IDA Ireland (Industrial Development Agency Ireland) ülkeye yabancı sermaye çekilmesi, yatırımın geliştirilmesi ve yatırımların organizasyonu ile sorumlu olarak kurulmuş bir kamu kurumudur. Benzer şekilde ihracat yapan İrlandalı kuruluşlara destek olmak amacıyla da Enterprise Ireland kurumu kurulmuştur. (Yerebakan, 2007:139). Bu kurumlar İrlandadaki yatırım teşvik programlarının başarıyı yakalamasında çok önemli katkıları olmuştur. Ülkedeki mali yardımlar; Sermaye Yardımları, Eğitim ve İstihdam Yardımı, AR-GE Yardımları

2.1.2. Vergi Teşvikleri

İrlanda diğer AB ülkelerine nazaran kurumlar vergisi konusunda çok cömert davranmıştır. Ülkede % 12.5 olan kurumlar vergisi oranı 2003 yılından 2010 yılına kadar AB Komisyonu ile yapılan mütabakat neticesinde %10' a indirilmiştir. %10' luk kurumlar vergisi oranı da; İmalat saayii, Hizmet Sektörü yatırımları, Ülkenin batısında yeralan Shannon bölgesindeki yatırımlar (1947 yılında dünyada kurulan ilk serbest bölge özelliği taşımaktadır.) ve Uluslar Arası Mali Hizmetler Merkezi (IFSC)' nde faaliyet gösteren yabancı firmalar alanlara yönelik olarak uygulanmıştır. (Yerebakan, 2007:143):

Bu alanlara dönük olarak uygulanan düşük kurumlar vergisi yatırımları çekmede en önemli faktörler arasındadır.

2.2. Güney Kore

1960 yılına kadar şiddetli bir savaş ortamından bir tarım ülkesi olarak fakirleşerek çıkmış olan G. Kore; ihracat eksenli uygulamaya koyduğu kalkınma planı neticesinde, günümüzde hem dünyada hemde yaşadığı coğrafyada sosyal ve ekonomik açıdan örnek gösterilen bir konuma gelmiştir. Ülke 1963 'ten 1990' a kadar ortalama %9 büyüme oranını yakalamıştır. (Yerebakan, 2007:105). Güney Kore' de sabit bir teşvik sisteminden bahsedilemez. Dönemsel olarak teşviklerde değişimler göstermiş fakat her daim bir teşvik programı uygulamış bir ülkedir.

2.2.1. 1960-1970 Dönemi Teşvik Sistemi

Bu dönemin en büyük özelliği teşvikler; firmanın gelişme performansı gözönünde bulundurularak başarılı bulunan firmalara dönük olarak teşvik sisteminin uygulanması temel hedef olmuştur. Bu firmalardan başarısız olanlar teşvik sisteminden çıkarılmıştır. (Eser, 2011:67). Bu yüzden bu dönemde G. Kore ekonomisinde büyük firmaların egemenliğine neden olmuştur. (Çakmak, 2016:159)Bu dönemde teşvikler genel olarak ihracatı geliştirmeye dönük olarak uygulanmıştır. Başarı kriteri olarakta ihracat başarısı belirleyici olmuştur. Bu başarıya bağlı olarak firmalara finansal destekler, kurumlar vergisi indirimi ve sektörüne dönük olarak ithalat kısıtlamaları getirilerek başarılı firmalar hem korunmuş hemde teşvik edilmiştir.

Bu dönem zarfında uygulanan teşvik sisteminin firmalar arasında teşviklerden faydalanma açısından adeta bir rekabet ortamı oluşturmuştur. Oluşan bu rekabet ortamı 1950'lerde %3 olan ihracat artış hızı, 1960' larda %60' lara, 1970' lerde % 40' lara çıkmasını sağlamıştır. (Eser, 2011:68)

2.2.2. 1970-1980 Dönemi Teşvik Sistemi

Bir önceki dönemde ihracata yönelik olarak uygulanan teşvik sistemi bu dönemde öncelikli sanayi alanlarının geliştirilmesine dönük olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu dönem de uygulamaya konulan teşviklerden makine sanayisi, demir-çelik, kimya, elektronik ve gemi inşaatı sektörlerine özel önem attıkları anlaşılmaktadır. (Eser, 2011:68). Ayrıca bu dönemde kimyasal sanayi odaklı gelişmişlik ile bölgesel kalkınma stratejileri benimsenmiştir. (Akdeve ve Karagöl, 2013:331).

2.2.3. 1980-1990 Dönemi Teşvik Sistemi

Bu dönem zarfında teknolojik gelişmelere özel bir önem gösterme sözkonusu olmuştur. Teknolojik sektörlerle dönük olarak özel teşvikler uygulanmamıştır. Yine bu dönemde özellikle bir önceki dönemde başarılı firmalara dönük olarak uygulanan teşvikler 1987' de çıkarılan anayasa ile kaldırılmış, tüm firmalar teşvik sistemine dahil edilmiştir. (Eser, 2011:69)

2.2.4. Günümüzde Uygulanan Teşvik Sistemi

Günümüzde Güney Kore' de uygulanan teşvik programı bilim ve sanayiye birbirinden ayırmadan başarılı bir şekilde uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu sektörü desteklemek amacıyla nitelikli insangücü yetiştirmeye dönük teşvikler uygulanmaktadır. Ayrıca yabancı sermaye çekmek amacıylada teşvik uygulamaları geliştirilmiştir.

2.2.5. Uygulanan Teşviklerin Kapsamı

1960' tan günümüze kadar Güney Kore' de uygulamaya konulan teşvikler; Vergisel Teşvikler, Finansal Teşvikler, AR-GE Teşvikleri, Çevre Koruma Teşvikleri, İleri Teknoloji Teşvikleri, Yatırım

Yerine Dönük Teşvikleri, İstihdam Teşvikleri, Nitelikli İnsangücü Eğitimi Teşvikleri, İhracat Teşvikleri desteklerinden oluşmaktadır.

2.3. Polonya

Polonya, özellikle liberalleşme döneminde attığı başarılı adımlar sayesinde Avrupa' nın diğer doğu bölgesindeki ülkelere nazaran oldukça başarılı bir şekilde serbest piyasa ekonomisine geçmiştir. Polonya' nın teşvik sisteminin temelini AB üyelik sürecindeki bölgesel gelişmişlik farkını azaltmaya dönük olarak AB uyum politikası araçları oluşturmaktadır.(T.C Varşova Büyük Elçiliği, 2011). Serbest piyasa ekonomisine geçiş ve yabancı yatırımları çekme konusundaki etkili politikalar ülkeyi Doğu Avrupa ülkeleri arasında en fazla Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) yatırımlarının gerçekleştiği ülke konumuna getirmiştir. Bu başarılı ekonomik politika 2008 Finansal krizinin etkisiyle 2009 yılında polonya hariç diğer tüm avrupa ülkeleri ekonomik olarak küçülme yaşamıştır. (Eser, 2011:62). Polonya teşvik politikalarını daha çok ülkeye yabancı yatırımcı çekebilme üzerine kurmuştur.

Polonya' da bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılması amacıyla belirlenen 14 Özel Ekonomik Bölge (ÖEB) ve bu bölgelere dönük olarak uygulanan teşvikler, AB üyelik müzakereleri sürecinde yararlanılan AB Fonlarına dönük teşvikler ve özel yatırım alanları olarak belirlenen sektörlerle dönük olarak uygulamaya konulan teşvikler olmak üzere üç çeşit teşvik sistemi uygulanmıştır. (Eser, 2011:63)

Polonya ekonomisinin ilerleme kaydetmesinin en önemli sebeplerinden biri de ülkede uygulamaya konulan özelleştirme uygulamasıdır. Özelleştirmelerden elde edilen kaynaklar sayesinde hem teşvikler için kaynak yaratılmış, hem özelleşen kurumlarda teşvikler aracılığıyla ekonomik verim artırılmış ve ekonomik büyümede doğu Avrupa' da en yüksek büyüme oranlarına ulaşılmıştır.

2.3.1. ÖEB' lere Dönük Olarak Uygulanan Teşvikler

ÖEB olarak belirlenen bölgelere dönük olarak en düşüğü %30 ve en yükseği %50 olarak uygulanan gelir vergisi teşviği uygulanmıştır. Bu teşvik sisteminden yararlanabilmek için bu özel bölgeler kapsamında minimum 40 milyon Euro yada 500 kişilik istihdam sağlayacak bir yatırım şartı konulmuştur. Daha sonra bu teşvik ve bölgeler dışında da büyük ölçekli ve belirlenen alanlarda ayrı bir teşvik sistemi uygulamaya konmuştur. (Eser, 2011:63). ÖEB' lere dönük olarak uygulanan teşvikler; kurumlar vergisi indirimi yada gelir vergisi muafiyeti, sigorta primi işveren payı muafiyetini kapsamaktadır.

2.3.2. Özel Önem Taşıyan Yatırımlara Dönük Teşvikler

Polonya ' da bazı alanlara özel bir önem atfedilmiş ve bu alanlara dönük olarak özel teşvikler belirlenmiştir. Belirlenen özel alanlara dönük olarak, doğrudan yatırım giderlerini karşılamaya dönük nakit desteği teşviği ve yaratılan istihdama dönük olarak uygulanan teşvikler şeklinde iki tür teşvik uygulanmıştır.

2.3.3. AB Fonlarınca Yapılan Destekler

Polonya, AB Fonlarınınlarından en fazla yararlanan ülke olmuştur. Bu fonlardan sağlanan yardımlar daha çok küçük ölçekli yatırımların geliştirilmesi içindir. Bu fonlar aracılığıyla gelişmiş insan gücü eğitimi için, çevre operasyonları çerçevesinde ve inovasyonu artırmak amacıyla kullanılmıştır. AB Fonları teşviki ile KOBİ 'lere dönük kredi uygulamaları ve yeniden kazanım ve yeniden değerlendirme amacıyla faydalanılmıştır. (Eser, 2011:66).

2.4. Almanya

Elli yıllık bir süre zarfında giriştiği iki dünya savaşından yenilmiş olarak çıktıntan sonra, özellikle ikinci dünya savaşının ardından tüm şehirleri adeta yerlebir olan, üretim tesisleri kullanılamaz hale gelen, sanayisi tamamen duran, emek kaynağı eğitilmiş insan gücünün büyük çoğunluğunu yitiren, geri kalanlara büyük bir yıkıntı bırakan Almanya' dan günümüzün ihracat şampiyonu endüstrisi ve ekonomisiyle gıpta ile bakılan Almanya' ya evrilme sürecinde atılan ekonomik adımlar bir çok devlete ilham kaynağı olmuştur.

Ülkede teşviklerin koordinasyonu hem merkezi hükümet hemde yerel idareler tarafından ortak olarak yürütülmektedir. Odak noktasıda küçük ve orta ölçekli işletmeler vardır. (Yerebakan, 2007:128) Bu işletmeler Alman ekonomisinin yaklaşık %52' sini etkilemekte ve işletmelerin toplam cirolarının %37' sinikarşılamaktadır. (Esnaf ve Sanatkarlar Genel Müdürlüğü, 2014:31) Teşviklerin esası yerel ekonominin yapısal sıkıntılarını gidermektir. Bu nedenle ekonomik sorunların durumuna göre ülke A,B,C,D Bölgeleri olarak üzere dört ekonomik bölgeye ayrılmıştır. Teşviklerde bu bölgelerin durumuna göre ayarlanmıştır.

Şüphesiz tüm teşvik sistemlerinin amacı ekonomik olarak konulan hedeflerin gerçekleşebilmesidir. Bu amaç ülkenin, motivasyonuna, jeopolitik konumuna, kapasitesine, avantajlarına ve dezavantajlarına göre şekil almaktadır. Almanyadaki teşvik sisteminin amacı; Ekonomik açıdan geri kalmış Doğu Eyaletlerdeki ekonomik yapıyı Batı örneğine göre yeniden yapılandırmak ve mevcut yapıları da modernize etmek. (Şanlıoğlu, 2010:82) Bölgeleri güçlendirmek, Bölge içinde ve AB genelinde rekabeti artırmak, Bölgede yapısal değişiklikleri desteklemek, Yeni iş alanları yaratmak veya istihdam edilmiş alanları muhafaza etmek olarak tanımlanmıştır. (Yerebakan, 2007:128)

Almanya'da teşvik sisteminin amacından da görüldüğü üzere yerel ekonomiyi güçlendirerek ve bölgesel gelişmişlik farkını azaltarak ekonomik kalkınma hamlesi gerçekleştirilmiştir.

2.4.1. Teşviklerin Kapsamı

Alman eyaletlerinde teşviklerin kapsamını şu şekilde sıralayabiliriz.

- ✓ KOBİ' ler için eyaletlerde %50, büyük şirketlerde %35 ' e varan hibe desteği sağlanmaktadır.
- ✓ Firmalara ihracat kredisi açılmakta ve bu kredileri sigortalayacak kurumlar oluşturulmuştur.
- ✓ AR-GE yatırımlarında belli oranlarda yatırım gideri iadesi teşviği uygulanmaktadır.
- ✓ Ülkede genel olarak KDV %14 'tür. İhracat KDV' den muaf tutulmuştur.
- ✓ Enerji üretim ve dağıtım tesislerinde %7.5 nakdi iade teşviği uygulanmaktadır.
- ✓ Devlet tarafından belirlenmiş kalkınma yörelerine yatırımın özelliğine göre %10 ile %25 arasında parasal teşvikler uygulanmıştır.
- ✓ KOBİ' lere tevsi yatırımlar, değişmelerde ve modernizasyonda düşük faizli uzun vadeli kredi teşviği sağlanmıştır.
- ✓ Vasıflı insangücü yetiştirme devlet tarafından yada devletin organizasyonları aracılığıyla yapılmıştır.

Almanya' nın ekonomik olarak dünyada en önemli ülkelerden birtanesi haline gelmesi, uygulamaya koyduğu başarılı teşvik sistemi ve sistemin başarılı uygulamasının katkısıyladır.

3.TÜRKİYE YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİ

Türkiye' de mevcut yatırım teşvik sistemi, hükümet tarafından 6 Nisan 2012 tarihinde açıklanmış olup, 19 Haziran 2012 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan 2012/3305 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" ile hayat geçirilmiştir. Yürürlüğe konulan bu karar ile yürürlükte olan 14 Temmuz 2009 tarihli ve 2009/15199 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar" yürürlükten kalkmıştır. Hayata geçirilen yeni 2012/3305 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" ve bu karar ile ilişkili olarak yayınlanan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına ilişkin2012/1 Sayılı Tebliğ" gereğince mevcut yatırım teşvik sistemi; Tasarrufların katma değeri yüksek alanlara yönlendirilmesine, Üretimin artırılması, İstihdam oranının yükseltilmesi, Uluslararası rekabet gücünü artırmak, AG-GE faaliyetlerini artırmak, Bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmak, Büyük ölçekli yatırımları özendirme, Stratejik yatırımları özendirme, Uluslararası doğrudan yatırımları artırmak, Kümelenme ve çevreyi korumaya dönük yatırımları artırmak amaçlarını gerçekleştirilebilmeye dönük olarak uygulamaya konmuştur.

3.1. Mevcut Teşvik Sistemin Uygulamaları

Mevcut yatırım teşvik sistemi, teşvik sisteminin amaçları doğrultusunda; Bölgesel Teşvik Uygulaması, Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki, Stratejik Yatırım Teşviki, Öncelikli Yatırımların Teşviki ve Genel teşvikler olmak üzere, yatırımın büyüklüğüne, bölgesine, sektörüne ve üretimine göre beş ana bileşenden oluşmaktadır.

3.1.1. Genel Teşvik Uygulamaları

Yatırım Teşvik Sisteminde destek kapsamı dışında tutulan, teşvik için şart koşulan şartları sağlayamayan ve teşvik dışı yatırım konuları haricindeki minimum yatırım tutarları ve kapasiteleri üstündeki yatırımlar, yatırımın yapılacağı bölge ayırımı yapılmaksızın tüm yatırımlar genel teşvik uygulamaları kapsamında desteklenmektedir.

3.1.2. Öncelikli Yatırım Konuları

Yeni teşvik programında belirlenmiş olan bazı konular ‘öncelikli’ olarak tanımlanmış ve bu konularda yapılacak olan yatırımlara istisnai bir uygulama getirilmiştir. Bu tür yatırımlarda yatırım bölgesine bakılmaksızın 5. Bölge teşviklerinden faydalanacaktır. Eğer 6. Bölgede yapılırsa bu bölgenin sağladığı desteklerden faydalanılacaktır.

Yatırımın bölgesine bakılmaksızın 5. Bölge için belirlenen desteklerden faydalanacak konular şunlardır:

- ✓ Deniz yolu ile yük ve/veya yolcu taşımacılığına yönelik yatırımlar.
- ✓ Özel sektör tarafından yapılacak olan şehirlerarası yük ve/veya yolcu ile şehir içi yük taşımacılığına yönelik demiryolu yatırımları.
- ✓ Test merkezleri, rüzgâr tüneli ve bu mahiyetteki yatırımlar.
- ✓ Kültür ve Turizm koruma ve geliştirme bölgelerinde ve termal turizmi konusunda desteklerden faydalanabilecek nitelikteki turizm konaklama tesisleri.
- ✓ Asgari 50 bin metrekare alana sahip fuar alanı yatırımları.
- ✓ Savunma sanayi müsteşarlığından alınacak proje onayına istinaden yapılacak yatırımlar.
- ✓ Maden istihraç ve/veya maden işleme yatırımları
- ✓ Özel sektör tarafından gerçekleştirilecek, kreş, gündüz bakımevi, okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise yatırımları.
- ✓ Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, KOSGEB tarafından desteklenen AR-GE faaliyetleri neticesinde gerçekleştirilen ürünlerin üretimi
- ✓ Motorlu kara sanayi alanında gerçekleştirilecek asgari 300 milyon TL yatırımlar ile 75 milyon TL tutarındaki motor yatırımları ve 20 milyon TL tutarındaki motor aksamları ve aktarma organları/aksamları ve otomotiv elektroniğine yönelik yatırımlar.
- ✓ Enerji ve tabii kaynaklar bakanlığı tarafından düzenlenen geçerli bir maden işletme ruhsatı ve izni kapsamında 3213 sayılı Maden kanununda yer alan madenlerin girdi olarak kullanıldığı elektrik üretimi yatırımları.
- ✓ Enerji verimliliğine yönelik yatırımlar.
- ✓ Atık ısıdan geri dönüşüm yoluyla enerji üretimine dönük yatırımlar.
- ✓ Asgari 50 milyon TL tutarındaki sıvılaştırılmış doğalgaz yatırımları ve yer altı doğalgaz depolama yatırımları.
- ✓ Karbon elyaf üretimine veya bununla birlikte karbon elyaftan mamul kompozit üretimine yönelik yatırımlar.
- ✓ OECD teknoloji yoğunluk tanımına göre yüksek teknolojik yatırım sınıfında yer alan ürünlere yönelik yatırımlar.
- ✓ Maden kanununa göre düzenlenmiş geçerli Arama Ruhsatı veya Sertifikasına sahip yatırımcıların ruhsatlı sahalarda yapacağı yatırımlar.

3.1.3. Bölgesel Teşvik Uygulamaları

Bölgesel Teşvik Uygulamasında, iller ekonomik durumuna, ekonomik kapasitesine ve gelişmişlik durumuna göre şekil 3 ‘ teki gösterildiği üzere 6 sınıfta sınıflandırılmıştır. İller sıralaması 2011 yılı

sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre yapılmıştır. İllerin ekonomik gelişmişlik düzeyine göre nispeten en gelişmiş iller 1. Bölgeden sıralanarak en az gelişmiş illere de 6. Bölgede gruplandırılmış olup, bölgelerin gelişmişlik düzeyine göre destek yoğunluğu farklı olarak ele alınmıştır.

Bölgesel teşvik uygulamasının amacı; sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre daha az gelişmiş olan illerin üretim ve ihracat potansiyellerini artırarak iller arası gelişmişlik farkını en az düzeye indirmektir.

Şekil 3. Yatırım Teşvik Bölgeler Haritası

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2012

Şekil 3' te görüldüğü gibi sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre Türkiye' deki iller; en gelişmiş iller kırmızı renkli 1. Bölgede, sonrasında gelen iller sarı renkli 2. Bölgede, mavi renkli iller 3. Bölgede, yeşil renkli iller 4. Bölgede, turkuaz renkli iller 5. Bölgede ve en az gelişmiş illerde 6. Bölgede olacak şekilde 6 bölgede sınıflandırma yapılmıştır.

Gelişmişlik düzeyine göre altı bölgeye ayrılarak oluşturulan sınıflandırma Tablo 4 ' te de görüldüğü gibi 1. Bölgeden 6. Bölgeye doğru gidildikçe teşvik yoğunluğu artmaktadır. Yani en çok gelişmiş bölgeden en az gelişmiş bölgeye doğru gidildikçe destek yoğunluğu artmaktadır.

Bölgesel Teşvik Uygulaması kapsamında en avantajlı bölge 6. Bölge olarak göze çarpmaktadır. Hem uygulanan teşviklerin çeşitliliği bakımından hem de destek miktarları bakımından diğer bölgelere nazaran yatırım yapma konusunda en cazip bölgedir.

Tablo 3. Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları		BÖLGELER						
		I	II	III	IV	V	VI	
KDV İstisnası		VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	
Gümrük Vergisi Muafiyeti		VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı(%)	OSB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		OSB Dışı	2 YIL	3 YIL	5 YIL	6 YIL	7 YIL	10 YIL
		OSB İçi	3 YIL	5 YIL	6 YIL	7 YIL	10 YIL	12 YIL
Yatırım Yeri Tahsisi		VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	
Faiz Desteği	İç Kredi			3 PUAN	4 PUAN	5 PUAN	7 PUAN	
	Döviz/Dövizle Endeksli Kredi	YOK	YOK					
				1 PUAN	1PUAN	2 PUAN	2 PUAN	

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, 2012

3.1.4. Büyük Ölçekli Yatırımlar

Büyük Ölçekli Yatırımları Teşvik uygulaması; Türkiye' nin uluslararası rekabet gücünü yükseltme, teknoloji ve AR-GE kapasitesini artırmak amacıyla uygulamaya konulmuştur. Bu amaç doğrultusunda Tablo 5' te belirlenen 12 farklı sektörde yapılacak yatırımlara ön koşul olarak belirlenen yatırım tutarını sağlayan yatırımlar için uygulamaya konulan desteklerdir.

Tablo 4. Büyük Ölçekli Yatırım Konuları

Yatırım Konuları	Yatırım Tutarları (Milyon TL)
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	1000
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	200
Liman ve Liman Hizmetleri Yatırımları	
Motorlu Kara Taşıtları Ana Sanayi Yatırımları	
Motorlu Kara Taşıtları Yan Sanayi Yatırımları	50
Demiryolu ve Tramvay Lokomotifleri ve/veya Vagon İmalatı Yatırımları	
Transit Boru Hattıyla Taşımacılık Hizmetleri Yatırımları	
Elektronik Sanayi Yatırımları	
Tıbbi Alet, Hassas ve Optik Aletler İmalatı Yatırımları	
İlaç Üretimi Yatırımları	
Hava ve Uzay Taşıtları ve/veya Parçaları İmalatı Yatırımları	
Makine İmalatları Yatırımları	
Nihai Metal Üretimine Yönelik Yatırımlar	

Kaynak : Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, 2012

Büyük Ölçekli Yatırımlar Teşvik Uygulaması tıpkı Bölgesel Teşvik Uygulaması gibi belirlenen yatırım alanlarına destek unsurları ile sağlanacak destek çeşitleri bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre çeşitlilik göstermektedir. Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulaması kapsamında yapılan yatırımlar vergi İndirimi ve Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği yatırımın uygulandığı bölgenin bir alt bölgesine sağlanan oran ve süresine sağlanmaktadır.

3.1.5. Stratejik Yatırım Teşvik Uygulaması

Stratejik Yatırım Teşvik Uygulaması; Türkiye içinde ithalatın az olduğu ara mal ve ürünlerin üretimini cazip hale getirerek ülkenin üretim kapasitesini artırmak amacıyla uygulamaya konulmuştur. Böylece Türkiye'nin üretim yapısının dönüşümü sağlanacaktır. Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamasında bölge ayrımı gözetmeden destekler sunulmaktadır. Bu şekilde Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamasına göre daha avantajlı bir konumdadır.

Bir yatırımın Stratejik Yatırım kapsamında değerlendirilmesi ve desteklenmesi için aşağıdaki şartların tamamını sağlaması gerekir:

- ✓ Sabit Yatırım tutarının minimum 50 milyon Türk Lirası olması.
- ✓ Yatırım konusu üretimin kapasitesinin aynı ürünün ithalatından az olması.
- ✓ Rafineri ve Petrokimya hariç diğer yatırımların minimum % 40 katma değer sağlaması.
- ✓ Yatırım tamamlandığında üretilecek ürünler için Türkiye' deki toplam ithalat değerinin son bir yıl itibarıyla en az 50 milyon ABD Doları olması.

3.2. Mevcut Yatırım Teşvik Sisteminin Destek Unsurları

Yatırım teşvik sitemi, sistemin uygulamalarına göre değişiklik gösteren destek unsurları ile yatırımcıların yatırımlarını yönlendirme amaçlanmıştır. Tablo 6' da yatırım teşvik sisteminin destek unsurları gösterilmiştir.

Tablo 5. Yatırım Teşvik Sisteminin Destek Unsurları

Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Öncelikli Yatırım Konuları	Büyük Ölçekli Yatırımlar	Stratejik Yatırımlar	Genel Teşvikler
-KDV İstisnası	-KDV İstisnası	-KDV İstisnası	-KDV İstisnası	-KDV İstisnası
-Gümrük Vergisi	-Gümrük Vergisi	-Gümrük Vergisi	-Gümrük Vergisi	-Gümrük Vergisi
Muafiyeti	Muafiyeti	Muafiyeti	Muafiyeti	Muafiyeti
-Vergi İndirimi	-Vergi İndirimi	-Vergi İndirimi	-Vergi İndirimi	-Gelir Vergisi
-Sigorta Primi	-Sigorta Primi	-Sigorta Primi	-Sigorta Primi İşveren	Stopajı Desteği
İşveren Hissesi	İşveren Hissesi	İşveren Hissesi	Hissesi Desteği (6. Bölge)	(6. Bölge)
Desteği	Desteği	Desteği		
-Yatırım Yeri	-Yatırım Yeri	-Yatırım Yeri	-Yatırım Yeri Tahsisi	
Tahsisi	Tahsisi	Tahsisi	-Faiz Desteği	
-Faiz Desteği	-Faiz Desteği	-Gelir vergisi	-KDV İadesi	
-Gelir Vergisi	-Gelir Vergisi	Stopajı Desteği	-Gelir vergisi Stopajı	

Stopajı Desteği* -Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği*	Stopajı Desteği* -Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği*	(6. Bölge)	Desteği (6. Bölge)	
--	--	------------	--------------------	--

*6. Bölge İçin Gelir vergisi Stopajı Desteği ve Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, 2012

3.2.1. KDV İstisnası

Yurtdışından veya yurt içinden satın alınan makine ve teçhizat için teşvik belgesi kapsamında ve tüm bölgelere eşit şekilde uygulanan katma değer vergisinden muafiyet desteğidir.

3.2.2. Gümrük Vergisi Muafiyeti

Yurtdışında temin edilen makine ve teçhizat için teşvik belgesi kapsamında ve tüm bölgelere eşit şekilde uygulanan Genel Destek Uygulamaları kapsamında gümrük vergisinin ödenmemesi desteğidir.

3.2.3. Vergi İndirimi

Yatırım için hedeflenen katkı tutarına ulaşıncaya kadar gelir veya kurumlar vergisinden, bölgelerin gelişmişlik sırasına göre en gelişmişten en az gelişmişe doğru artan oranda vergi indirimi desteğidir. Bu destek Stratejik Yatırımlar, Büyük Ölçekli Yatırımlar ve Bölgesel yatırımlar çerçevesinde düzenlenen teşvik belgesine göre uygulanmaktadır.

3.2.4. Faiz Desteği

En az bir yıl vadeli krediler için sağlanan finansman desteğidir. Teşvik belgeli sabit yatırımın % 70 kadar kullanılan kredi yâda kar payının sadece 3, 4, 5 ve 6. Bölgelerde Bölgesel Teşvik Uygulaması kapsamında ve AR-GE ve Çevre Yatırımları için, belirlenen puanlarda Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanmasıdır.

3.2.5. Yatırım Yeri Tahsisi

Bölgesel Yatırımlar, Büyük Ölçekli Yatırımlar ve Stratejik Yatırım desteklerinden faydalanacak yatırım belgeli yatırımlar için Maliye Bakanlığının belirlediği usul ve esaslara göre yatırım yeri tahsis edilebilir.

3.2.6. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği

Yatırım teşvik belgesi çerçevesinde stratejik yatırımlar, büyük ölçekli yatırımlar ve bölgesel yatırımlar kapsamında yapılan yatırım ile sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının belirli bir süreliğine Ekonomi Bakanlığı tarafından üstlenmesi desteğidir.

3.2.7. Sigorta Primi Desteği

Yatırım teşvik belgesi çerçevesinde sadece 6. Bölge yatırımları kapsamında yapılan yatırım ile sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının 10 yıl süre ile Ekonomi Bakanlığı tarafından üstlenmesi desteğidir.

3.2.8. Gelir Vergisi Stopajı Desteği

Yatırım teşvik belgesi yapılan yatırım ile sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken gelir vergisi stopajının asgari ücrete tekabül eden kısmının 10 yıl süre ile terkin edilmesi desteğidir. Yalnızca 6. Bölge için düzenlene teşvik belgesi kapsamındadır.

3.2.9. KDV İadesi

Stratejik yatırımlar kapsamında yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasını aşan yatırımları bina ve inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV' nin iade edilmesi desteğidir.

3.2.10. Bir Alt Bölge Desteğinden Yararlanacak Yatırımlar

Yatırımın aynı sektörde faaliyet gösteren en az beş özel veya tüzel kişinin bir araya gelerek ortağı olduğu yatırımcı tarafından ve entegrasyonu sağlayan bir yatırım olması, bölgesel teşvik veya büyük ölçekli yatırım teşviki kapsamında teşvik belgesi düzenlenerek gerçekleştirilen yatırımlarda veya yatırımın aynı şartlarda OSB' de gerçekleştirilmesi durumunda, vergi indirimi ve sigorta primi işveren

hissesi desteği yatırımın bulunduğu bölgenin bir alt bölgesindeki oranlarda ve sürelerde desteklerden faydalandırılmaktadır.

Altıncı bölgede gerçekleştirilen teşvik belgeli büyük ölçekli yatırımlarda ve bölgesel yatırımlarda sigorta primi işveren hissesi desteği belirlenen oranda iki yıl ilaveli olarak uygulanmaktadır.

3. SONUÇLAR

Planlı, düzenli ve sürdürülebilir topyekün bir kalkınma için üretimin ve üretim kapasitesinin artırılması, yatırımların artırılması ve geliştirilmesi ile mümkündür. Bu amaçla ister geri kalmış olsun, ister gelişmekte olsun isterse de gelişmiş olsun hemen hemen bütün ülkeler yatırımları özendirici politikalara başvurmuşlardır.

Bölgesel birlikteliklerin, uluslararası sermaye hareketliliğinin ve ekonomik entegrasyonların artması ile beraber ülkeler yatırımları artırmak için düzenledikleri teşvik sistemlerinde genel itibariyle yerli ve yabancı ayırımı gözetmeden destek unsurları düzenlemektedir.

Ülkeler üyesi oldukları uluslar arası birliktelikler ve organizasyonlarca sağlanan destek unsurlarından maksimum faydalanmaya dönük olarak düzenlemeler yapmaktadır.

Sürdürülebilir ve sağlıklı bir kalkınma için bölgeler arası gelişmişlik farkının kabul edilebilir bir düzeye getirilmesi gerekir. Bu nedenle teşvik sistemi düzenlendiğinde bölgesel gelişmişlik farkının azaltılması ve bölgesel kalkınmanın sağlanmasına dönük düzenlemeler yapılmaktadır.

Teşvik sistemi oluşturulurken organizatör kurumlar bu konu ile ilgili yeterli ve doyurucu bilgilendirme yapabilme kapasitesine sahip olmalıdır. İstatistiki bilgiler ve sağlıklı veriler tutmalıdır.

Teşvik sistemi düzenlenirken sağlam bir hukuki alt yapının oluşturulması, hukuki çerçevesinin iyi belirlenmesi gerekmektedir.

Teşvik destekleri düzenlenirken hedef kitle ve hedef bölge iyi belirlenmeli, destek unsurları hedef kitlenin cazibesini çekebilecek şekilde ve hedef bölgenin avantajları göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

Çakmak, U. (2016). Güney Kore' nin Ekonomik Kalkınmasının Temel Dinamikleri (1960-1990) (Cilt 21). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Karakurt, A. (2010). Küresel Kriz Ortamında Yatırım Teşvikleri (Cilt 65), Sayı 2. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Şanlıoğlu, Ö. (2010). Almanya' nın Birleşmesinin 20. Yılı: Ekonomik Politikalarının Başarısı Açısından Bir Değerlendirme (Cilt 1). Kayseri: Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi.

Yerebakan, M. (2007). Türkiye İçin Model Olabilecek Ülkelerde Uygulanan Teşvik Uygulamaları ve Ülkemize Uygulanabilirliği. İstanbul: İTO Entegre Matbaacılık Anonim Şirketi.

Yavan, N. (2010). Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi : Türkiye Örneđi. Ankara . Maliye Hesapları Uzmanları Vakfı Yayınları

Mazlum, M. Yücel, İ. ve Tekeođlu, M. Y. (1990). Özel Kesim Yatırım İmkanları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği. Ankara: TOBB Yayınları

Eser, E. (2011). Türkiye' de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler. Ankara: DPT İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.

Akdeve, E ve Karagöl, E. T. (2013). Geçmişten Günümüze Türkiye' de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (37) , 329-350.

Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bakanlığı Esnaf Ve Sanatkarlar Genel Müdürlüğü. (2014).Kobi Destekleri ve Ülke İncelemeleri (Almanya, İngiltere ve Belçika)

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü. (2013). Yatırım Teşvik Kapsamında Devlet Destekleri, Adım Adım Uygulama Rehberi

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Dış İlişkiler (Almanya). (2018). <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Almanya/html>

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Dış İlişkiler (İrlanda). (2018). <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/İrlanda/html>.

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Dış İlişkiler (G. Kore). (2018). <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Güney%20Kore%20Cumhuriyeti/ekonomik-gorunum>.

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı Dış İlişkiler (Polonya). (2018). <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Polonya/html>.

